Колись я був запеклий мисливець і не пропускав жодного відкриття мисливського сезону чи на водоплавну дичину, чи хутряного звіра. Цю пристрасть я успадкував від батька, а коли його забрали на першу світову війну, мені дісталася у спадок і його стара дубельтівка льєзької мануфактури. Я часто заходив до мисливської крамниці купити запаси пороху, шроту та, пістонів і водночас подивитись на комісований продаж різних калібрів і фабричних марок рушниць. Як письменник, я заробляв тоді добрячі гроші, і одного разу мені приглянулась двоцівка 12-го калібру, а до того ж і безкурківка. Я вирішив її придбати, але вона мала дві хиби: так званий "шат", цебто хитання цівки рушниці від кольби (прикладу), крім того, її слід би поворонувати. У крамниці був свій зброяр, який, спокусившись на великі заробітки, переїхав у Росію з родиною на якийсь час із Льєжа в Бельгії на запрошення "Русского общества императорской охоты" й оселився в Києві. Перша світова війна, що тривала тоді, не дала йому змоги повернутись на батьківщину, і він застряг у Києві, а в післявоєнні роки, коли в нашій країні лютувала громадянська війна, він і зовсім втратив надію будь-коли повернутись на рідну землю.

У крамниці мені дали його адресу й розповіли, що це вельми чесна й акуратна людина, великий знавець свого діла, а до того ж володіє своїм власним секретом воронувати крицю, який нікому не відкриває. Мене попередили, що він не запросить з мене зайвого за роботу, але боронь боже мені торгуватися з ним, бо в такому разі він категорично відмовиться й ніяка сила не змусить його знову будь-коли прийняти від мене замовлення, хоч би які великі гроші я пропонував йому за роботу.

Діставши такі інструкції в крамниці, я купив уподобану рушницю "Зауер три кільця" й одразу подався за даною мені адресою, бо до відкриття мисливського сезону лишалось тільки три тижні.

Знаменитий зброяр жив на Малій Житомирській в маленькому одноповерховому будиночку у дворі. На мій дзвінок мені відчинила двері симпатична літня жінка явно не слов'янського походження. Вона чемно

запросила мене увійти й показала на причинені двері праворуч — робочу майстерню зброяра.

Попервах мені здалось, що я помилився — так у цій кімнаті все було чисто, охайно й доладу, але посивілий чоловік у чорному робочому халаті одразу ж озвався до мене: "Прошу, заходьте й покажіть, що привело вас до мене".

Перш ніж відповісти, я здивовано оглянув цю незвичайну кімнату-майстерню. Праворуч від дверей стояла канапа, а перед нею ломберний стіл з різними свіжими газетами й журналами, які відвідувач, чекаючи своєї черги, міг переглянути. Підлога в майстерні була ідеально чиста — ніякого сміттячка, ані порошинки. Метрів за чотири від ломберного стола з газетами стояв робочий стіл майстра з прикріпленим до нього затискувачем, а на столі лежав всякий інструмент, на стіні над ним між двома вікнами висіли дві полички з різноманітним, акуратно розкладеним технічним начинням, яке, в разі потреби, зброяр міг брати із заплющеними очима,

Я подав майстрові свою рупшицю й сказав:

— У цій рушниці треба усунути "шат", я купив її у нашій мисливській крамниці, відкіля мене й направили до вас.

Майстер уважно оглянув мою рушницю й промовив:

— Добра рушничка, добра, два чоки має, от тільки над "шатрм" доведеться добряче попрацювати...

Я мимоволі подумав, яку ж то ціну за свою роботу над "шатом" загилить мені зброяр після такого зауваження, а він ще й додав:

— От якби її ще добре поворонувати, вийшла б зовсім нова рушниця.

— Так, будь ласка, поворонуйте її мені й скажіть, скільки я маю заплатити вам за всю вашу роботу.

Невелика ціна, яку зброяр назвав мені, дуже здивувала мене, бо я подумки припускав її далеко вищою.

Я, звісно, одразу погодився й навіть запропонував зброяреві аванс.

— Моє правило — ніколи не брати гроші наперед. Виконаю роботу, тоді й розрахуємось. Рівно о дванадцятій тридцятого липня ви можете одержати свою рушницю, щоб тридцять першого виїхати на початок відкриття сезону. Якщо рушниця буде в чомусь хандрити, ви одразу ж несіть її до мене, і я виправлю свою хибу без будь-якої плати. Такого в моїй практиці досі не траплялось, але в житті все може статись...

Зброяр непогано говорив по-російському, хоч і з акцентом, а крім того, вживав інколи інших слів замість потрібних йому. Це не заважало нам цілком порозумітися, з ним, до того ж він виявився балакучим і цікавим до всіх проявів життя. У кімнаті нас було лиш двоє, і тому він запросив мене присісти й трохи поговорити.

— Де ви працюєте? — спитав він мене, і коли я відповів, що я — літератор, письменник, зброяр дуже зацікавився мною.— Значить, пишете про рівність, братерство, справедливість між людьми?

— Намагаюсь...— відповів я ухильно.

— О, це прекрасно! — вигукнув він майже патетично.— Що може бути вищим за ці ідеали! Я теж за ЦІ високі ідеали, але от питання, як їх здійснити? На мою думку, треба було починати не з Росії, а взяти яке-небудь маленьке королівство або князівство.. Якщо експеримент удався б, можна було б поширити його на інші землі. А то взяли для експерименту таку велику, напівдику країну, як Росія, і що вийшло з того? Розруха, розбрат, хвороби, голод, а головне, в крамницях нічого не

можна купити, бо всі вони зачинені. В Бельгії, коли мені треба було купити якусь технічну деталь, я йшов до першої-ліпшої крамниці, й купував, а тут тепер треба її дістати. Ох, це підступне слово "дістати"! Воно є в мовах усіх народів світу, наприклад, "простягни руку й дістань мені тарілку з хлібом", але в Росії має воно зовсім інше значення. Дістати — це значить мати багато знайомих і через них напитувати собі якусь деталь. Хтось вам таки дістає ї ї, і ви, знаючи, що вона вкрадена з комори якогось заводу, купуєте її, заплативши втричі дорожче за її номінальну ціну. Стає соромно перед самим собою, але що ж робити?

— А чом би вам не поступити на якийсь завод, де вам зобоз'язані дати потрібну деталь? — спитав я.

— На завод? — посміхнувся майстер.— Пробував я працювати й на заводі, але більш, ніж місяць, не витримав. Ви думаєте, на заводі порядок? Таке ж безладдя, як і скрізь!.. Ось, приміром, мені потрібна стамеска або терпуг; у мене, як і в більшості робітників, її немає напохваті; мушу я йти до майстра й просити потрібний мені інструмент. Майстер почне пригадувати, кому він його дав; нарешті, пригадавши, дає його мені. Час минув, а робота стояла... Ні, такий порядок не про мене, і я пішов із заводу.

Хто ж я такий, як міряти на теперішній поділ людей в Росії,— буржуазія чи пролетаріат? Я подумав і вирішив, що я — пролетаріат. Я нікого не експлуатував, не маю власності.. Власне, маю тільки власний секрет воронування криці, але мають же свої секрети лудильники, наприклад, і спокійно перебувають членами профспілки... За порадою російських товаришів я вступив до Спілки кустарів як кустар-одиночка.

Не маючи охоти далі розводитися з ним на політичні теми, я перепросив, сказавши, що поспішаю, й пішов.

Тридцяте липня видалося дуже спекотним, і я в білому костюмі о дванадцятій годині без 'двох хвилин прийшов забрати рушницю після

ремонту. Мені відчинила двері та сама жінка, але цього разу вона була чогось зажурена і явно наполохана. Жестом, як і перше, вона показала мені кім-нату-майстерню зброяра, але я, переступивши поріг, знову подумав, що помилився, тільки тепер навпаки. Де подівся ломберний стіл з газетами та журналами; на меблях і підлозі такий бруд, що я не ризикнув сісти на запрошення майстра в своєму білому костюмі. Майстер крикнув у внутрішні кімнати:

— Амаліє! Принеси швидше з кімнати чистого стільця, щоб замовник міг сісти.— І далі заметушився над цівкою моєї рушниці.— Це перший раз у своєму житті я не додержав слова, вам доведеться з півгодини перечекати, гіоки я закінчу роботу. Але я думаю, ви пробачите мені цю неточність, коли дізнаєтесь, через що вона сталась.

Через два дні, як ви були в мене, до мене заявилась комісія із спілки кустарів. Глянула на газети й журнали, на чистоту й порядок у кімнаті й каже: "Який же це кустар-одиночка? Це добре устаткована майстерня!" і наклала на мене такий податок, що коли б я спродався зо всім, що маю, то всё ж лишився в боргу. Я був у розпачі. Ну, просто хоч у петлю лізь... Я пішов до своїх товаришів із спілки просити поради, а вони, почувши про мою біду, регочуть: "Дивак ти, Франце,— вони побачили в тебе чистоту й порядок і зробили так, як завжди це роблять".— "Вам добре сміятися, а що робити мені з моєю сім'єю?" — кажу я їм і мало не плачу. "Пусте, Франце! Напиши скаргу до спілки кустарів, але перед цим — журнальчики й газети — геть! На підлозі хай буде сміття, на робочому столі порозкиданий інструмент, розлий шмаровило, взагалі, щоб був безлад і бруд..." — "Ви кепкуєте з мене: хіба може бруд урятувати мене?" — не повірив я. "А от зроби й побачиш, що вийде". Хоч я й не вірив такому безглуздю, але мені нічого не лишалось, як спробувати виконати їхню дику пораду... І що ви думаєте? Через тиждень прийшла друга комісія, подивилась на цей бруд і сказала: "Яка ж це добре устаткована майстерня? Це типовий кустар-одиночка",— і повернула мені попередню подать... Тільки після цього я зміг спокійно працювати й узятись за вашу рушничку. Я вже кінчаю і зараз дам вам її!

За п'ять хвилин він подав мені мою рушницю, що мала тепер вигляд зовсім новісінької.

1981 р.